

OBİV.

ORTADOĞU VE BALIKANLIYI VAKFI

YAYINI

1993

ab 443

ab 435

D No: 060443
Yer No: 435

ÇEKÜL KÜTÜPHANESİ

DEMİRBAŞ NO. 060443

SINIFLAMA NO.

06435

BAĞIŞCI

GELİŞ TARİHİ

Sergili Mesin'e
Mimar Sinan

2

BALKANLARDAKİ KÜLTÜR MİRASIMIZ

Prof. Haluk SEZGİN*

NEDEN BU KONU

Balkanların bugünkü siyasi durumu, yüzyılın başındaki görünümünden pek farklı değildir. Aslında bölgedeki bu kargaşa Ortaçağ'dan beri süre gelmekte olup Balkanların sükûneti, en belirgin şekli ile Osmanlı Devleti döneminde kendini göstermiştir. Bundan sonra başka egemenlikler ve savaşlar sonu ortaya çıkan karizmatik liderlerin de etkinlikleri kısıtlı olmuştur. Düzenin bozulup da kaosu başlatması ile birlikte paylaşılabilen yöreler ve bunların yanında da paylaşılabilen değerler derhal gündeme gelmektedir. Bu değerlerin başında ise kültür bulunmaktadır. Bunun nedeni ise bir etnik topluluğun kimliğinin belirmesinde en önemli kanıtın **kültür** olmasıdır. Kültür dil, mutfak, tüm güzel sanatlar, mimari gibi unsurlar ile kendini gösterir. Böylece kültür belirli bir toprak parçası üzerinde yaşayanlara, o yer için önemli haklar sağlamış olur. Günümüzde toplumların kredisi sadece ekonomik güçleri ile değil, bunun yanı sıra da kültürleri ve kültüre verdikleri önem ile ölçülmektedir. Türkler Balkanlarda beş asır egemen olmuşlardır. Bu egemenlik Balkanlara barış, vicdan özgürlüğü ve düzen ile birlikte Türk kültürünü de getirmiştir. Bölgede yaşayan toplumların, müslüman olsun olmasın, dillerinde Türkçe terimler, kıyafetlerinde Türk motifleri, mutfaklarında Türk yemekleri ve binalarında Türk mimari elemanları hâlen yer almaktadır. İşte bu kültürel miras sürdürdüğü müddetçe, tarihi bağlar bugün ve yarın da devam edecektir. Ancak ne var ki Balkanlardaki kültür mirasımız büyük bir hızla erozyon ve asimilasyona tabî tutulmaktadır. Bu yazı ile konunun önemi belirtilmek istenmektedir.

BALKANLARDAKİ TAŞINMAZ KÜLTÜR MİRASIMIZ VE DURUMU

1299 (Osmanlı Devletinin kuruluşu)'dan 1448 (İkinci Kosova Savaşı)'e kadar yaklaşık bir buçuk asır geçmiştir. Artık bütün Balkanlar Türk egemenliği altındadır. Daha İstanbul fethedilmeden hemen hemen Tuna'nın güneyindeki bütün şehirlerin Türk havasın büründüğü bilinmektedir. Bursa'dan sonra başkent Edirne'ye taşın-

* Mimar Sinan Üniversitesi öğretim üyesi.

miş, böylece devletin politik ve kültürel ağırlık merkezi kesin olarak Balkanlara, do-
layısı ile Avrupa'ya kaymış oldu. Ard arda gelen fütuhât nedeni ile Ortaçağ'ın
önemli güç faktörü olan din'in Balkanlara yayılması ve olumlu etki bırakması için bu
kuruma ait binaların inşası ilk başta önem kazanmıştır. Bunların başında Bektaşî
tekkeleri ve camiler gelmektedir. Söz konusu bektâşî tekkeleri bilinenden farklı olup
bunlar Rumeli'ye askerden önce gidip orada bu hoşgörülü tarikatın yöntemi ile çevre
halkına olduğu kadar gelecek askere de moral veren kuruluşlar durumuna gelmiş-
lerdir. Kışla tekke adı ile de anılan bu mimari kompleksler yüksek duvarlar ile çevrili
büyük alanlar içinde yer almakta ve gereğinde bir çok askeri barındıracak duruma
sahip idiler. Kolonizatör derviş olarak bilinen o dönem bektâşîleri bu önemli
misyonu başarı ile yerine getirmişlerdir. Çok önemli sayılan bu yapılardan günü-
müze gelebilmiş olan belki de tek örnek Makedonya'daki Tetevo (Kalkandelen) ken-
tinde bulunan "Harabatî Baba" Tekkesi'dir. Tekke kompleksi restore edilerek turistik
tesis olarak kullanılmaktadır.

Türk mimarisi Balkanlara sadece dini mimari olarak girmemiştir. Cami, tekke
ve türbelerin yanı sıra sosyal ve ekonomik yapıyı tamamlayan diğer anıtsal bina tür-
lerine bugün, hem de sıkça rastlamak mümkündür. Han, hamam, medrese, kervan-
saray, köprü, kale gibi yapılar buldukları kentleri ziyaret edenlere dönemlerinin
imajını yansıtır. Taşınmaz kültür mirasımızın durumu bugün hudutları içinde bu-
lundukları ülkelerin politik tavırlarına göre farklılıklar göstermektedir. Bir çok
Balkan ülkesinde Türk imajı, imparatorluktan kopup egemenliğini kazanmış olmanın
psikolojisi içinde yok edilmek veya farklı gösterilmek istenmektedir. Bu tavır hiç
kuşkusuz kültür varlıklarını da etkilemekte ve sonuç olarak onların ya yok edilmele-
rine veya asimilasyonlarına neden olmaktadır. Özellikle, bu ülkelerin, yaklaşık beş
asır boyunca kayda değer bir taşınmaz eser yapamamış olmalarının eksikliği konuya
olumsuz bir faktör daha getirmektedir. Bir süre önce İstanbul'da yapılan "Milli
Saraylar Sempozyumu" davetine Balkan ülkeleri uzmanlarının cevap vermemeleri bu
hususla iyi bir örnek teşkil eder. Ülkelerin kültür ile ilgili yayınlarında Türk dönemi
bazen hiç yer almaz, yer aldığı zamanlarda ise "osmanlı" adı altında geçer ve sadece
"dini ve askeri" yapıları içerir. Bu durumu biraz daha ayrıntılı incelemek için Balkan
ülkelerindeki kültür mirasımızın durumuna kısaca bir göz atmakta yarar vardır.

Kültür mirasımızın en yoğun olduğu bölgeler Makedonya, Batı Trakya ve
Balkan Dağlarının güney kısımlarıdır. Bu nedenle konuya komşu ülkelerden başla-
mak yerinde olacaktır.

Yunanistan antik dönemden başlayan önemli uygarlıklara beşiklik etmiş bir ül-
kedir. Bugün kendisini Bizans'ın kültürel varisi olarak görmekte ve antik dönemi,
belki de dinî nedenlerden ötürü, daha geri planlara atmaktadır. Ne var ki günümüzde
Makedonya çalkantısı nedeni ile Kral Filip ve oğlu Büyük İskender büyük itibar sa-
hibi olmuşlardır. Selanik'in en önemli caddesindeki "Kennedy" adı kaldırılıp yerine
"Megalou Alexandoru" adı levhası asılmıştır. Yunanistan'daki mimari mirasımız

özellikle ülkenin Kuzey'inde yoğunudur. Ne var ki bu eserlerin hemen hemen hepsi kaderlerine terkedilmiş durumdadır. Komşu ülkedeki kültür varlığımızın en önemlileri arasında Mimar Sinan'ın Dimetoka'daki camii, Yanya'daki Tepedelenli Ali Paşa Camii ve Kavala'daki Mehmet Ali Paşa Külliyesi akla gelir. Özellikle bu sonuncusu Balkan ülkelerinde bulunan az sayıda külliye arasında önemli bir eser olarak kabul edilir. Bu eser ve Mehmet Ali Paşa'nın köşkü mısırlılar tarafından hiç de uygun olmayan bir şekilde kullanılmaktadır. Atina'daki Fethiye (veya Fatih) cami de aynı durumdadır. Selânik Türk eserlerinin en çok bulunduğu şehirdir. Burada bulunan beesten "Agora" adı ile kullanılmaktadır. Şehirdeki bir çok cami ve hamamın durumu içler acısıdır. Sadece park içinde bulunması nedeni ile küçük ölçekte olan Bey hamamı ve başka bir hamam restore edilmişlerdir. Restore edilen bir başka önemli yapı ise Serez'in ünlü beestenidir. Türklerin bulunduğu iki büyük kent olan İskeçe ve Gümülcine'deki cami ve hamam gibi yapılar yakın dönemlere ait olmaları nedeni ile iyi durumdadırlar. Kuzeydeki Ünlü Kesriye (Kastoria) şehrindeki cami mahallenin çöplüğü olarak kullanılmaktadır. Kendisi ile dostluk kurduğum Belediye Başkanı bu durumdan üzüntü duyduğunu ifade etmektedir. Yine aynı şehirde bulunan medrese binasını restore ederek uygun bir amaca kullanmalarını önerdim. Daha sonra medresenin restorasyon projesini düzenleyerek Belediye Başkanına gönderdim. Ancak bu konuda herhangi bir gelişme olup olmadığı meçhuldür. Yunanistan'ın bu büyük ihmali politik ve dinî etkilerden kaynaklanmaktadır. Bu komşu ülkede "Türk" ile ilgili her kavram iç politika malzemesi olarak kullanıldığı sürece durumun değişmesi imkânsızdır. Cüz'i miktardaki aydın kimselerin anlayış ve çabaları pek fayda etmemektedir. Bu çabalara Türkiye'nin de ilgi göstermemesi olaya daha da olumsuz bir boyut getirmektedir. Bu son hususa daha ilerde değinilecektir.

Balkanlardaki diğer komşu ülke olan Bulgaristan'daki kültür mirasımızın durumu Jivkov döneminin sonuna kadar Yunanistan'dan farklı fakat daha olumsuz bir durum arz etmekte idi. Bulgaristan'ın bu tutumu devrik başkanın kızı olan ve ölümüne kadar Kültür Bakanı görevini üstlenen Ludmilla Jivkova ve onun politikasını, ölümünden sonra müşteşar düzeyinde sürdüren Prof. Dr. Pei Berbenliyef'in direktiflerine bağlı idi. O dönemin politikasına göre Bulgaristan toprakları XIX. yüzyıla kadar Bulgar halkının ürünü olan mimari eserler ile dolu idi (bu eserlerin aslında Bizans'a ait olduklarını iddia eden Yunan bilim adamları bu teze daima karşı çıkmışlardır). Yine aynı teze göre beş asır egemen olan Türkler mevcut eserlerin büyük bir bölümünü tahrip ettikleri gibi yenilerinin de yapılmasına izin vermemişlerdir. Ne var ki Galatasaray Lisesi mezunu¹ şair Hristo Botev'in Koprivçitza köyünde silahını patlatması ile başlayan ihtilâl aynı zamanda Bulgar Rönesansını² da beraberinde getirmiş ve toplum kendi öz kültürünü ve mimarisini gerçekleştirmiştir. Bu savın ardından gitmek zorunda olan akademik zevat tüm bilimsel kurguyu buna göre yapmışlardır. Özellikle 1975 Filibe'de toplanan ICOMOS (International Council On The Monuments And Sites) genel kurulu

esnasında Bulgar Rönesansı sonrası kültür olayları büyük ölçüde motive edilmiştir. Lüks tarzda basılmış kitapların promosyonu yapıldığı gibi Uluslararası nitelikte kültür amaçlı yayın organlarının özel sayıları satın alınarak ülke ve kültür mirasının tanıtımı sağlanmıştır³. Bulgaristan'ın en önemli verdiği kültür varlığı konusu büyük kentlerde halen mevcut ve iyi korunmuş olan tarihi evler ve mahallelerdir. Aslında alelâde bir bina olarak düşünülebilecek bu mesken yapıları, o milleti oluşturan halkın nesilden nesile intikâl etmiş inşaat ve san'at kültürünün maddeye dönüşmüş şekli ve onun en iyi ifadesi olarak yorumlanır. Bu durum bir anlamda, örneğin, bütün Filibe şehri mahallelerinin Bulgar halkı tarafından yapıldığını kanıtlar. Mahallelerdeki evler ve konaklar genelde XIX yüzyıl başına aittirler. Bilindiği üzere en azından 93 harbi (1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı) esnasında Filibe'nin nüfusunun yarısından çok fazlası Türk idi. Filibe'nin ünlü mahallesi halen Nöbettepe ismini taşımakta; mescitler yıkılmış ama tepe surları ile gece klübü olarak hizmet veren tekke halen ayakta. Konakların çoğu ise osmanlı isimlerini korumakta. Bu faraziye 1970'li yılların daha ilerideki asimilasyona kültürel boyutta yön veren bir unsur olarak kabul edilebilir. Yine o dönemdeki faraziye göre Traklar protobulgardırlar. Onlara göre Kızanlık şehrinde bulunan ve Dünya Mirası listesine kayıtlı bulunan ünlü "süvari mezarı" bir trak, dolayısı ile protobulgardır. Bu iddia yunan bilim adamlarınca reddedilmekte ve mezarın hellenistik dönem öncesi bir grek komutana ait olduğu ileri sürülmektedir. Görüldüğü üzere Jivkov döneminin kültürel asimilasyonu kapsamı sadece osmanlı eserlerini kapsamamakta idi.

Enver Hoca dönemi Arnavutluk'u kültür ve tarih yönünden gerçeklerin belki de en çok çarpıtıldığı ülkedir. Arnavutluk taşınmaz kültür mirası açısından, yüzölçümüne paralel olarak, pek de zengin bir ülke sayılmamaktadır. Rejimin yoketmediği birkaç kilise ve caminin yanı sıra, her halde yenisi inşa edilemediği için mecburen korunmuş tarihi mahalleler Arnavutluğun mimari mirasını oluştururlar. Bazı arkeolojik kalıntıların bunların dışında tutulması gerekir. Ne var ki o dönemin Arnavut halkına Yunanistan'daki Yanya'dan Makedonya'daki Niş şehrine kadar bir ülke vadedilmektedir. Hem de tüm kültürü ile. Bu rüyanın bütün imajı başkent Tirana da bulunan ve en önemli iki yapıdan biri olan "Tarih Müzesi"nde sergilenmektedir. Müzedeki motivasyona göre ülke asla Osmanlı egemenliğine girmemiştir. Hatta, bir savaşta yenilen Fatih, kılıcını ünlü İskender Bey'e teslim dahi etmiştir. Bunu temsil eden vitray müzenin en görkemli yerine konulmuştur. Aslında Arnavutluk Osmanlı kültürünün, belki de çoğunluğun müslüman olması nedeni ile, en iyi algılandığı yerdir. Adriyatik'in diğer yakasına yakın olmasına rağmen, geleneksel mimaride İtalyan geleneği bu yöreyi etkilememiştir. Ülkede dikkati çeken başka bir olay ise Mimar Sinan'ın kökenidir. Berat şehrinde bir cami onarılmış, içine İstanbul'da Sinan'a ait olan ve olmayan ne kadar salâtin cami varsa hepsinin fotoğrafları konmuştur. Caminin kapısında "Mimar Sinan Müzesi"; içinde ise iri harfler ile, Enver Hoca imzalı "Mimar Sinan'ın kökeni Arnavuttur. Bunu araştırıp kanıtlayınız" yazı-

ları bulunmaktadır. Müze müdürünün açıklamasına göre Sinan Kayseri'de değil Arnavutluk'un Kesarat şehrinde doğmuştur⁴.

Eski Yugoslavya'da ise kültür mirasımız bir önceki ülkelerdeki duruma göre daha olumlu bir manzara arz etmektedir. Ne var ki bu ülkede Türk ve Osmanlı kelimeleri kültürel konularda hiç kullanılmaz. Bu alanda kullanılan sıfat "islamique"dir. Yugoslav bilim kriterine göre tek kelime Türkçe bilmeyen boşnak, Kosova'daki Arnavut ve Üsküp'te ana dili Türkçe olan Türk aynı insandır ve sadece müslümandır. Bu nedenle de biraz önce sayılan etnik grupların kültür farklılığından doğan zenginlik de görülememektedir. Türk kültür varlığı bu ülkede yine askeri yapılarıdır. Diğer dini ve sivil yapılar ise yerli halk veya sırp kökenli osmanlı devlet adamları tarafından yaptırılmıştır: Romanlara konu olan ünlü Drina köprüsü gibi. Bilindiği gibi Mimar Sinan'ın bu ünlü eserini Mehmet Paşa Sokoloviç⁵ yaptırmıştır. Yugoslavya'daki kültür mirasımız gerçekten de çeşitli ve zengindir. Ayrıca diğer ülkelere göre daha da iyi değerlendirilmektedir. Ne var ki bu konuda uzman eksikliği ve niteliksizliği nedeni ile uygulamaların pek de başarılı olduğu söylenemez. Daha ilerde değineceğimiz bazı gelişmeler ümit verici niteliktedir. Ülkenin içinde bulunduğu kaos durumu hatıra geldiğinde Saraybosna'daki Gazi Hüsrev Bey külliyesi, tarihi Baş Çarşı, Mostar'daki Mimar Hayrettin Ağa'ya ait ünlü köprünün geleceğinden endişe duyulmaktadır. Çatışmalar Güneye sıçradığı takdirde Kalkandelen'deki bütün eserler başta Alaca Cami olmak üzere tehdit altına gireceklerdir. Tarihi Dubrovnik kentinin başına gelenler bu endişeleri haklı kılmaktadır.

Romanya'daki kültür mirasımız Balkan Ülkeleri içinde en az olanıdır. Kültür etkileşimi Tuna nehrinin kuzeyine pek çıkmamış, genelde Dobruca ve Köstence çevrelerinde yoğunlaşmıştır. Bu ülkedeki en önemli mimari miras ne yazık ki zorunlu olarak Tuna nehri suları altında kalan "Adakale" idi. Ülkede anıtsal nitelikte eser pek bulunmamaktadır. Önemli birikim Dobruca'da oturan Türk kökenli halkın inşa ettiği ve oturduğu yöresel nitelikli evler ve bunların oluşturduğu mahallelerdir. Romen bilim adamları Türk kültür mirasına sürekli önem vermişlerdir. Bu durum Çavuşesku döneminde dahi böyle idi. Osmanlı yönetimi XVI. yüzyıldan beri diğer bölgelerde olduğu gibi bu yöre kültür mirasına saygı duymuş, hatta Bukovina'daki kiliselerin dış cephelerini süsleyen fresklere dahi dokunmamıştır⁶. Romenler de sanki buna nazire olarak, belki de farklı yapıya sahip olduklarından Türklerden ne kaldı ise onlara önem vermektedirler. Romanya yeryüzünde en fazla açık hava müzesine sahip olan ülkedir. On altı açık hava müzesi eğitici amaçla kurulmuş olup insanlara mimari ve folklor konusunda önemli bilgiler vermektedir. Yeni bir tanesinin Dobruca'da kurulması planlanmaktadır⁷.

Görüldüğü gibi Balkanlardaki kültür mirasımızın mevcut durumu ve bu şekilde devam ettiği takdirde bizleri endişeye sevkedecek durumdadır.

Balkanlar antik çağlardan beri süregelen önemli kültür sentezlerine şahit olmuştur. Bunların içinde Türklerle gelen nitelikler bir çok Balkan yöresinin gerek folklor gerekse mimari açıdan kültürel kimliğini sağlamıştır.

BALKAN ÜLKELERİNİN KÜLTÜREL ETKİNLİKLERİ

Yukarda belirtilen kültürel sentezleri özellikle Yunanistan ve Bulgaristan olmak üzere tüm Balkan ülkeleri özenle değerlendirmektedirler. Bu değerlendirme ve yararlanma kültür varlıklarını korumanın yanı sıra medya aracılığı ve özel yayınlar ile Dünya kamuoyuna tanıtmaktadırlar. Doğal olarak kendi menfaatleri doğrultusunda Yunanistan'ın Karagözden başlayan yemeklerimize kadar varan sahip çıkmasının yanı sıra özellikle son zamanlarda İstanbul ve Anadolu üzerinde yoğunlaşmış bir araştırması bulunmaktadır. Televizyon dizilerinin yanı sıra, son yılda Türkiye'de de beğenilen Rembetiko filmi, 9 Eylül ertesinde İzmir'den kaçanların ve mübadillerin kendi kültürlerine ve törelerine sahip çıkmalarının dikkate değer bir göstergesidir. Başlarında eski Elen içişleri bakanının eşi Bayan Evert'in bulunduğu bir hanım grubunun sessiz-sedasız Türkiye'yi gezerek yayınladıkları "Konstantinopolis" ve "Anatolia" adlı kitaplar sadece Bizans kalıntılarını ve Pontus ötesini nostaljik bir şekilde yansıtmaktadır. Türkiye'nin de anlatıldığı "Balkanların Geleneksel Mimarisi" yayın serisi yine Yunanistan tarafından yayınlanmıştır. Komşu ülkenin iki ünlü futbol takımı Atletiki Etnikon Konstantinopolis ve Pan A. O. Konstantinopolis adlarını taşırlar. Makedonya krizinin doruk noktaya geldiği bu günlerde Selânik Avrupa'nın Kültürel Başkenti olmağa hazırlanmaktadır.

Bulgaristan Jivkov döneminde özellikle "Bulgar Rönesansı" ağırlıklı bir dizi yayın yapmıştır. Burada Türk varlığı yok gibidir. Bu önemli şöven motivasyonu sonucu oluşan kültür tarihine ait imajın yeni dönemde Bulgar toplumunun zihninden silinip silinmeyeceği konusunda henüz bir yorum yapmak erkendir. Bu ülkede mevcut olan Türklerin kendi kültür varlıklarına manen de olsa sahip çıkmaları gereklidir.

Arnavutluk, her Balkan ülkesi gibi ulusal kültür yaratmak ve geliştirmek çabasıdır. bu doğaldır. Ancak kültür etkileşiminin var olduğu ve tarihi çarpıtmanın hangi noktaya kadar yarar sağlayacağı konularının demokratikleşme süreci içinde açıklığa kavuşturulması gerekir. Yugoslavya'nın durumu için bir yorumda bulunmak henüz erkendir. Eski federatif cumhuriyetlerin teker teker bağımsızlığa kavuşmaları sonucu her birinin kültür mirası arayışı içine girmelerini yadırgamamak gerekir. Ancak toprak paylaşımı gibi kültürel mirasın paylaşılması sürecinde de sorunların çıkacağı kuşkusuzdur. Romanya'nın Osmanlı-Türk kültür mirasına karşı olan tavrı olumlu olduğu için bu noktada kritikte bulunacak bir durum yoktur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Balkan ülkelerindeki kültür mirasımız ve bu mirasın korunması, korunamıyor ise tesbiti Türkiye'nin âli menfaatleri açısından son derece önemlidir. Dikkat edildiği takdirde şu anda birçok balkan ülkesince korunan ve değerlendirilen, yayınlarda gösterilen "Türklerden kalanlar" öncelikle askeri ve sonra da dîni yapılarıdır. Bunların teşhiri ise Türklerin Balkanlara sadece askeri işgâl ve din yaymak amacı ile geldikleri imajını vermektedir. Sosyal, kültürel ve bayındırlık amaçlı yapılar ise Balkanlara Türklerin adalet, refah ve uygarlık getirdiklerinin en belirgin göstergesidir. Bu askerlik ve din dışı eserlerin bilinçli bir şekilde tedricen ortadan kaldırıldıklarını, sadece göstermelik olmak üzere bazan bir tanesinin restore edildiğini görmekteyiz. Avrupa Topluluğuna girme arzusunda olan Türkiye, asırlar öncesinde Avrupa'ya askeri talan ve din yayma amacı ile gitmediğini; buralara adalet, refah ve hizmet götürdüğünü şartlanmış toplumlara açıklaması gerekir. Bu açıklamanın en önemli desteği ise kuşkusuz bu ülkelerde bulunan kültür mirasımızdır.

Söz konusu mirasın tesbiti konusunda yapılan çalışmalar bir iki kişisel çabadan öteye gitmemektedir. Bunların arasında müteveffa Ekrem Hakkı Ayverdi'nin yayınları, ve Üniversite camiasından benim Makedonya'daki Prof. Ataman Demir'in Hırvatistan ve Bosna-Hersek'deki, araştırma ve tesbit çalışmaları ile Doç. Dr. Nur Akın'ın ve Yard. Doç. Dr. Tuna Alp'in bu yöredeki incelemeleri akla ilk gelenlerdir. Ne yazık ki bu akademik çalışmalar bir kaç kısıtlı makale dışında hiç bir zaman yayınlanma şansına sahip olamamışlardır.

Bu konuda üyesi olduğumuz ICOMOS'daki görevimiz nedeni ile Dışişleri ve Kültür Bakanlıklarına gönderdiğim raporlar hiç bir yankı yapmamıştır. Bu konunun Devletimiz dış politikasında ve kültür politikasında bir önem taşıyıp taşımadığı çoğu zaman, bu konu ilgilenenler arasında kuşkulara sebep olmaktadır. Hiç şüphesiz Devletimizin çok daha önemli konulara öncelik vermesi gerekir. Ancak diğer Balkan ülkelerinin bu konudaki etkinlikleri hatıra geldiğinde olay farklı bir boyut kazanmakta ve oralardaki kültür mirasımız gözlerimizin önünde yok olmaktadır. Balkanlardaki kültür mirasımızın en azından tanıtımı için yapılacak masraf bir çok ülkeye giden kültür temsilcisi ses sanatçısı ve şantözün yol ve sair masraflarının yanında pek mütevazı kalır. Konuya eğilen birkaç "amatör" bilim adamı olarak bu konuya üzülmek de işaret etmek, sanırım, misyonumuzun bir parçasıdır.

Ümit verici bir husus ise Balkan Ülkeleri bilim adamlarının içinde ortak kültür mirasının korunmasını ve değerlendirilmesini isteyenlerin de bulunmasıdır. Bu akademik yakınlaşmaya devlet kademeleri gereken önemi vermemektedirler. Oysa ki demokratik ülkelerde bilimsel gerçeklerin çarpıtılmasına için verilmez. Buna ilginç bir örnek Selânik Aristoteles Üniversitesi'nin Trabzon'daki ünlü Panaya Sumela

manastırında İstanbul Mimar Sinan Üniversitesi ile müştereken bilimsel araştırma yapma istediğidir. Bu isteğin yazışması Üniversite ve ilgili bakanlıklar arasında bir buçuk yıldır devam etmektedir. Oysa hiçbir sakıncası olmayan bu bilimsel çalışmaya yeşil ışık yakılması ilerde Türk araştırmacılara Yunanistan'daki kültür mirasımızın incelenmesi hatta korunması yollarını açabilir. Selânik'deki ünlü Rotonde'un restorasyonu bitmiş iskele sadece minarenin çevresinde kalmıştır. Elen ilgililere göre kendilerinde minareyi tamir edecek usta yoktur. Türkiye'den bu konuda yapılan isteğe cevap gelmemiştir. Benzer bir örnek ise Makedonya'daki bir hamam binasının durumudur. Tarihi binanın restorasyonu için yazışmalar ilgili bakanlık ile üniversite rektörlüğü arasında sürüp gitmektedir. Buna benzer bir çok örnek yakın geçmişte izlenebilir. Bu olaylar aslında kaçan veya kaçmak üzere olan fırsatlardır.

Türkiye Batı'ya dönmüştür ve Avrupa bütünlüğü içinde yer almak istemektedir. Asırlarca önce Türkler Avrupa'ya Balkanlardan girmişler idi. Bu gün şartlar farklar olabilir ancak çağdaş Avrupa birliğine katılmak için Balkanlardaki Kültür izlerimiz ve bu yolda önemli yararlar sağlayabilir. Balkanlardaki kültür mirasımız yerinde kaldıkça geçmişle gelecek arasında ilişkiyi daha sağlıklı kurabiliriz. Bu konuda bizler hem günümüzden hem de gelecekte sorumluyuz.

¹ Hristo Botev'in ansiklopedilerdeki biyografilerinde Galatasaray Lisesi mezunu olduğu, hatta İstanbul'da okuduğu hususuna rastlanmamıştır. Ancak Bulgar Bilimler Akademisi üyelerinden bazıları bu iddiada olup Botev'in özgürlük fikirlerini Galatasaray'da aldığı eğitim sonucu edindiğini söylemektedirler.

² Jivkov döneminde çok kullanılan bu deyim 1875 yılındaki isyan ve sonrasını belirlemektedir.

³ Bulgaristan, devletin 2000. kuruluş yılı nedeni ile Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyinin yayın organı MONUMENTUM dergisini özel ülkenin kültür mirasını tanıtmak amacı ile resen neşretmiştir.

⁴ Mimar Sinan bilindiği gibi Kayseri'nin Ağırnas köyünde doğmuştur. 1982 yılında Arnavutluk'a Devlet Resim Sergisini götüren heyet içinde bulunmam nedeni ile Berat kentindeki durumu izlemiş ve zamanın Dışişleri Bakanlığına konuyu bir rapor ile bildirmiş idim.

⁵ Sırplar Sokullu Mehmet Paşayı hep bu isimle anarlar.

⁶ Bukovina'daki ünlü kilisenin dış duvarındaki freskte Osmanlı ordusu païen (dini olmayan) sıfatı altında cehennem nehrine girerken resmedilmiştir.

⁷ Romen uzmanları Dobruca'daki Türk köylerini ve Türk evlerini korumak ve değerlendirmek için çalışmalara başlamışlardır. Bu konuda Bükreş'te bulunan Romen Kültür Bakanlığına bağlı Satul müzesi işbirliği önerisinde bulunmaktadır.

Kalkandelen'deki (Tetevo) Alaca Camii'nin Renkli Fresklerle süslü cephesi

Üsküp'deki Yahya Paşa Camii

Kavala'da Mehmet Ali Paşa Külliyesi'nden bir görüntü

Selanik'deki Bedesten bugün Agora adı Altında Hizmet Görmektedir

Balkanlarda Koruyabildiğimiz Tek Bina :
Selanik'de Ulu Önder Atatürk'ün Doğduğu Ev